

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya



Capital de la Cultura Catalana Figueres 2009

7 i 8 de novembre de 2009

Castell de Sant Ferran. Figueres

AURIGA



Capital de la Cultura Catalana

FIGUERES  
CCC'09  
Capital de la Cultura Catalana



Ajuntament  
de Figueres  
Alt Empordà

Cultura



CÀTEDRA  
MÀNGELS  
ANGLADA

DIPUTACIÓ DE GIRONA UNIVERSITAT DE GIRONA



Universitat  
de Girona



Diputació de Girona

ICAC  
Institut Català  
d'Arqueologia Clàssica



COL·LEGI OFICIAL DE DOCTORS  
I LLICENCIATS EN FILOSOFIA I LLETRES  
I EN CIÈNCIES DE CATALUNYA

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

**Inauguració i homenatge a Maria Àngels Anglada**



**D'esquerra a dreta: Isabel Rodà, ICAC; Montserrat Tudela, *Auriga*; Ciro Llueca, regidor de Cultura Ajuntament de Figueres; Miquel Sitjar, Dept. de Cultura i Mitjans de Comunicació; Santi Vila, alcalde de Figueres; Xavier Tudela, Capital de la Cultura Catalana; Mariàngela Vilallonga, Càtedra Maria Àngels Anglada i Dolors Martí, Col·legi de Doctors i Llic. en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya**

## ***HOMENATGE A MARIA ÀNGELS ANGLADA, UN CLÀSSIC***

Maria Àngela Vilallonga. Càtedra Maria Àngels Anglada.

Maria Àngels Anglada va néixer a Vic el 9 de març de 1930 i va morir a Figueres el 23 d'abril de 1999. Des de la Càtedra M. Àngels Anglada, de la Universitat de Girona i la Diputació de Girona, hem volgut homenatjar l'escriptora quan commemorem el desè aniversari de la seva mort. Maria Àngels Anglada va bastir una obra literària sòlida, feta amb rigor i sentit crític, en diàleg constant amb els clàssics grecolatins. L'obra d'Anglada presenta les característiques essencials que trobem a la literatura llatina: és feta a l'ombra de Grècia, utilitza la mitologia com a paradigma del comportament humà i concedeix una gran importància a la retòrica, a l'ús de les paraules justes i ben trobades per expressar tant l'emoció sentida davant de la bellesa natural o artística com la indignació davant la injustícia. La paraula li va servir a Anglada per defensar els que més ho necessiten, per defensar la terra. L'obra de Maria Àngels Anglada és un clàssic, i doncs, vivent.

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

## *Bloc I*



**D'esquerra a dreta: Francesc Xavier Hernández, Isabel Rodà, Pere Izquierdo, Joan Sanmartí, Jordi Pàmias i Marta Oller.**

## ***ALTHIBUROS***

Joan Sanmartí. Universitat de Barcelona

El projecte realitzat a Althiburos respon a la necessitat de conèixer millor la protohistòria de l'Àfrica del Nord, molt especialment en relació als processos de canvi sociocultural que han conduït a la formació dels estats nòmades, l'existència dels quals –i la importància històrica- és coneguda a través de les fonts històriques gregues i romanes. Les dinàmiques internes de desenvolupament, però també el paper eventual de la civilització cartaginesa, estan en el centre d'aquesta recerca.

A més, les institucions d'ambdós països han estimat important aprofitar aquesta ocasió per posar en valor les restes arqueològiques d'Althiburos que haurien de ser conegudes per un públic més ampli, i també per aprofundir les relacions científiques i culturals entre els investigadors d'ambdues nacionalitats.

Les excavacions d'Althiburos han permès documentar una seqüència d'ocupació preromana quasi completa des de finals del segle VIII aC fins a la creació de l'Àfrica Nova.

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

## **NOVES PROPOSTES DE L'INSTITUT CATALÀ D'ARQUEOLOGIA CLÀSSICA**

Isabel Rodà, directora.

En aquesta conferència explicaran les últimes novetats, del 2008 i del 2009, que s'estan portant a terme a l'Institut.

Pel que fa a les línies de recerca, enguany hi ha novetats en la Línia d'Arqueologia de la ciutat antiga: prospeccions al subsòl de la Catedral de Tarragona (Programa Tàrraco). Dins la Línia d'Arqueologia del Paisatge, poblament i territori, s'exposaran les novetats de les campanyes del 2009 de la Vall del Madriu i Can Tacó; també es presentaran les conclusions del Projecte *Ager Tarraconensis* (presentades el juliol de 2009); i finalment es parlarà també de les novetats del Pla Director de la Vil·la romana de La Llosa. Així mateix, es presentaran també les novetats en les línies *Instrumentum Domesticum*, Arqueologia clàssica i produccions artístiques, i les novetats dels programes transversals.

Es donarà a conèixer també la Formació Avançada de 2008 i del 2009 de l'ICAC: Doctorat en Arqueologia, Màster Interuniversitari en Arqueologia Clàssica, Màster en Papirologia i els més de 25 seminaris i cursos d'especialització en arqueologia. Les Publicacions del 2008 i del 2009 de l'Institut també seran presentades: les de la col·lecció *Documenta*, les d'*Hic et Nunc* i les coedicions.

Dins l'apartat d'organització de Congressos i Col·loquis Internacionals, enguany es destaquen especialment Tàrraco: construcció i arquitectura d'una capital provincial romana. Congrés Internacional en Homenatge a Theodor Hauschild; el XI Coloquio Internacional de Arte Romano Provincial, coorganitzat amb el MNAR de Mèrida; l'ASMOSIA IX International Conference; la presència a la XXI Feria del Libro de Antropología e Historia de Mèxic; les Jornades de debat: Missions arqueològiques catalanes a la Mediterrània; i la Third International Summer School: La ceràmica romana en la Mediterrània Occidental.

Finalment, pel que fa a la difusió científica, enguany l'ICAC ha participat a les edicions de la Tàrraco VIVA 2008 i 2009 amb el Cicle de Documentals Arqueològics; ha estat present a la Setmana de la Ciència 2008 i 2009 i al IV i V Fòrum Auriga, a més d'altres conferències i taules rodones divulgatives

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

## ***GRUP/PROJECTE DIDPATRI. DIDÀCTICA DEL PATRIMONI, MUSEOGRAFIA COMPRENSIVA I NOVES TECNOLOGIES.***

Xavier Hernández i Joan Santacana. Universitat de Barcelona

El grup de recerca DIDPATRI té els seus orígens en els llunyans 90. De fet es va gestar a l'entorn de l'excavació i museïtzació de la Ciutadella Ibèrica de Calafell i de la posada en marxa del Museu d'Història de Catalunya, dos projectes ben singulars. A partir del 2000 es va establir com a grup de recerca i de llavors ençà ha mantingut una continuada activitat en museografia, didàctica i investigació bàsica. Des del primer moment el grup va voler actuar amb els mateixos criteris que els grups científics de les àrees emergents. En aquest sentit ha buscat finançament i generació de riquesa a partir de convenis amb empreses, contractes amb administracions i projectes competitius. Amb un pressupost mitjà de 500.000 € anuals DIDPATRI és un dels grups de més èxit en el camp de les Humanitats i les Ciències Socials.

## ***GRUP DE RECERCA DE MITOGRAFIA***

Jordi Pàmias. Universitat Autònoma de Barcelona

L'objectiu que ens proposem com a Grup és de compilar, editar, comentar i traduir els textos mitogràfics, així com els fragments inclosos en les obres d'uns quants autors grecs que ens han pervingut per tradició indirecta, sovint amb els comentaris i escolis als grans poetes, als quals cal afegir un cert nombre de fragments papiracis. El treball inclou les edicions en curs de la *Biblioteca d'Apol·lodor*, les *Metamorfosis* d'Antoní Liberal, el *Mythographus Homericus*, els *Incredibilia* d'Heraclit Paradoxògraf, els *Arguments de tragèdies* d'Asclepiades de Tràgilos, els fragments d'Hel·laniac de Lesbos, les *Fabulae* d'Higi i les *Genealogies* d'Acusilau d'Argos.

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

## *Bloc II*



**D'esquerra a dreta: Joan Manuel Alfaro, Joan Ramon Gonzàlez, Joan Mayné, Teresa Reyes, Xavier Yàñez, Norbert Bilbeny, Montserrat Tudela i Pere Izquierdo**

## ***MUSEOGRAFIA DE LES SENSACIONS. MUSEU DE BADALONA***

Joan Mayné, director

Des del 2005 el Museu de Badalona ha fet un esforç important per musealitzar els espais visitables de la ciutat romana de *Baetulo*, ja que a causa de noves conjuntures polítiques, tant de l'administració local com de les supramunicipals, va ser possible aquell any afrontar la nova musealització de les termes romanes, el 2007 inaugurar el Jardí de Quint Licini i el 2008 la Casa dels dofins i el conducte d'aigües, i es van iniciar les obres de la connexió de les termes amb el *decumanus*, un fet que es va aconseguir després de 15 anys d'anar comprant les finques veïnes. El 2009 es va fer la segona fase d'obres que va consistir en muntar un sistema d'accessibilitat a tot el conjunt de 3.500 m<sup>2</sup>. El 2010 finalitzaran els treballs amb la musealització de tot aquest espai a més de la planta baixa del Museu, fet que farà que Badalona tingui més de 4000 m<sup>2</sup> de la ciutat romana visitables.

La comunicació també mostrarà quins són els criteris per aconseguir-ho. Fent servir una il·luminació adequada per tal de fer ressaltar les textures i colors dels espais, murs, mosaics i paviments. Una ambientació i recreació dels espais amb alguns dels objectes que n'havien format part. Una sonorització del recorregut per les restes on l'espectador pugui escoltar el so de les activitats que s'hi feien, etc. L'objectiu és aconseguir una visita vivencial a través d'emocions i de sensacions envolvents, creant una atmosfera que submergeixi el públic a la Badalona de fa 2000 anys.

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

## ***ELS MAPES DE PATRIMONI CULTURAL, UNA EINA PER CONÈIXER L'ARQUEOLOGIA***

Teresa Reyes Bellmunt. Diputació de Barcelona-OPC

L'Oficina de Patrimoni Cultural depenent de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona és un servei de suport als ajuntaments en matèria de patrimoni cultural.

Des d'aquesta Oficina, ara fa 10 anys es va engagar el Programa d'Inventaris del Patrimoni Cultural Local, en els que es desenvolupen els Mapes de Patrimoni cultural que tenen per objecte la recollida exhaustiva i la sistematització de dades sobre el patrimoni cultural i natural dels municipis. Aquesta eina permet als ajuntaments prendre mesures per a la seva conservació, protecció, gestió, difusió i la planificació per a la seva rendabilització social.

Així doncs, mitjançant l'elaboració d'una base de dades que conté la descripció acurada de tots els béns que reuneixen determinats valors en quan al patrimoni immoble, moble, documental, immaterial i del medi natural detectats. Els Mapes es presenten en un Sistema d'Informació Geogràfica elaborat específicament.

Els jaciments, les col·leccions i els objectes arqueològics, són uns dels elements inclosos en aquests inventaris, els quals ens permeten tenir una aproximació a la seqüència històrica del municipi on s'actua.

A dia d'avui s'han finalitzat 77 mapes i n'hi ha més d'una trentena en procés de realització, la qual cosa significa una tercera part dels municipis de la província de Barcelona.

## ***EL CLASSICISME I LES FORTALESES CATALANES***

Joan-Ramon Gonzàlez, Institut d'Estudis Ilerdencs, i Joan Manuel Alfaro, Fundació Fortaleses Catalanes

Les fortaleses bastides entre el segle XVI i XVIII per tot el país són conseqüència de l'evolució de la poliorcètica i de les circumstàncies geopolítiques del territori. Els castells medievals queden completament obsolets davant de l'artilleria i de les noves tàctiques bèl·liques, llavors la fortificació baluardada serà la solució per a les modernes construccions defensives. Els nous estats protegiren les seves fronteres amb una sèrie de fortaleses que avui encara són un element de referència en el paisatge.

A l'hora d'edificar les noves fortaleses primen l'eficàcia militar i per tant són obres de gran austeritat. Tanmateix en les portes d'entrada, les capelles o els edificis residencials s'apliquen els estils artístics del moment i per tant el llenguatge classicista es fa palès, aconseguint en molts casos desconegudes joies del llegat grecoromà.

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

## ***LA NISSAGA CATALANA DEL MÓN CLÀSSIC***

Norbert Bilbeny, Pere Izquierdo i Montserrat Tudela. Revista *Auriga*

L'estudi de la tradició grecoromana a Catalunya té una llarga tradició en diverses disciplines que han donat figures les aportacions científiques i culturals de les quals han estat reconegudes més enllà de les nostres fronteres. Tanmateix no hi ha fins ara cap recull que presenti aquesta llarga tradició humanística cohesionada al voltant del saber clàssic, estructurat des de la història, l'arqueologia, el pensament, la filologia, la literatura, l'arxivística, el pensament polític, etc. La preservació, valoració i divulgació d'aquest element identitari de la nostra cultura és l'objectiu d'aquest projecte.

### **Bloc III**



**D'esquerra a dreta: Jordi Pàmies, Marta Oller, Cándida Ferrero, José Martínez Gázquez, Francesca Mestre i Pilar Gómez.**

## ***LES TRADUCCIONS LLATINES DE L'ALCORÀ A LA EDAT MITJANA***

José Martínez Gázquez. Universitat Autònoma de Barcelona

Les traduccions llatines de l'Alcorà, a l'Edat Mitjana, són la principal obra de la qual van disposar els cristians per al seu coneixement de l'Islam, des del punt de vista intel·lectual i dintre de l'ampli front de les lluites de cristians i musulmans a la Península Ibèrica. Es van traduir també d'altres textos al llatí que constituïren el *Corpus Islamolatinum*, un conjunt de textos que van quedar a l'abast dels cristians per poder adquirir un coneixement directe de l'Islam. Aquestes traduccions apologètiques van ser un element nou en el panorama de les traduccions de l'àrab al

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

llatí, desconegut fins aleshores. Tres van ser les traduccions llatines medievals de l'Alcorà. La primera la de Robert de Ketton, impulsada per Pere el Venerable, en 1142/43, l'Abat de Cluny, preocupat per la ràpida expansió de l'Islam a costa dels territoris cristians, en un viatge a la Península Ibèrica, va decidir encarregar la primera traducció de l'Alcorà com a part d'un projecte de refutació de l'Islam, sobre noves bases de coneixement directe de les seves doctrines. La segona, la de Marc de Toledo, en 1210, es va realitzar en el context dels preparatius de la guerra contra els almohades per part de l'arquebisbe Rodrigo Jiménez de Rada. La Tercera, la de Juan de Segobia en 1456, té com a finalitat iniciar un mètode pacífic d'aproximació als musulmans. Les traduccions llatines de l'Alcorà, a l'Edat Mitjana, són la principal obra de la qual van disposar els cristians per al seu coneixement de l'Islam, des del punt de vista intel·lectual i dintre de l'ampli front de les lluites de cristians i musulmans a la Península Ibèrica. Es van traduir també d'altres textos al llatí que constituïren el *Corpus Islamolatinum*, un conjunt de textos que van quedar a l'abast dels cristians per poder adquirir un coneixement directe de l'Islam. Aquestes traduccions apologetiques van ser un element nou en el panorama de les traduccions de l'àrab al llatí, desconegut fins aleshores. Tres van ser les traduccions llatines medievals de l'Alcorà. La primera la de Robert de Ketton, impulsada per Pere el Venerable, en 1142/43, l'Abat de Cluny, preocupat per la ràpida expansió de l'Islam a costa dels territoris cristians, en un viatge a la Península Ibèrica, va decidir encarregar la primera traducció de l'Alcorà com a part d'un projecte de refutació de l'Islam, sobre noves bases de coneixement directe de les seves doctrines. La segona, la de Marc de Toledo, en 1210, es va realitzar en el context dels preparatius de la guerra contra els almohades per part de l'arquebisbe Rodrigo Jiménez de Rada. La Tercera, la de Juan de Segobia en 1456, té com a finalitat iniciar un mètode pacífic d'aproximació als musulmans.

## **CURS ON-LINE D'APRENENTATGE DE GREC**

Pilar Gómez. Universitat de Barcelona

El Grup Consolidat d'Innovació Docent "Electra" ha estat elaborant en els darrers temps un curs d'aprenentatge de grec on-line, de nivell introductori, d'accés lliure, per a totes aquelles persones que vulguin iniciar-se en el coneixement d'aquesta llengua antiga. Aquest curs es troba ara en la seva fase final i, en un futur, serà seguit per un altre de nivell mitjà.

L'experiència dels membres del grup Electra en altres iniciatives –com ara l'elaboració de materials on-line que serveixen de complement a les lliçons presencials dels cursos inicials de la universitat– ha servit per emprendre aquest nou repte en el camp de l'autoaprenentatge.

Durant la presentació en el Fòrum Auriga es mostrarà l'estructura d'aquest curs i, sobretot, la manera tant d'accedir a les diferents parts dels materials i d'anar progressant en els coneixements, com d'autoavaluar-se.

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

## **EL NOU GRAU D'ESTUDIS CLÀSSICS-UAB**

Jordi Pàmias. Universitat Autònoma de Barcelona

La comissió de Plans d'Estudis Clàssics UAB ha llançat una proposta de Grau que constitueix una revisió a fons de l'antic Pla d'Estudis de Filologia Clàssica. Es basa en un enfocament ambiciós que revoluciona l'orientació dels estudis filològics a la UAB per projectar els Estudis Clàssics cap a les disciplines adjacents (història, pensament, arqueologia, història de l'art, antropologia històrica i història de la cultura). La voluntat és, doncs, decididament interdisciplinària i transversal. En efecte, la Facultat de Lletres de la UAB allotja disciplines afins als Estudis Clàssics, cosa que afavoreix tota mena de dinàmiques pluridisciplinàries i transversals.

### **Taula rodona:**



**D'esquerra a dreta: Pere Izquierdo, Isabel Rodà, Montserrat Tudela, Enric González i Norbert Bilbeny**

### **“APORTACIONS DEL MÓN ANTIC ALS TEMPS DE CRISI”**

Participants: Norbert Bilbeny, professor de filosofia de la Universitat de Barcelona; Enric González i Milà, cap de l'Àrea de Planificació Turística de Catalunya; Isabel Rodà de Llanza, directora de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica; Pere Izquierdo, consell de redacció d'*Auriga*. Moderadora: Montserrat Tudela, directora de la revista *Auriga*.

A la taula rodona es van tractar les diverses aportacions que es pot fer des del món antic als temps de crisi -no solament econòmica, sinó també social i cultural-, des de la ciència, el pensament, el turisme cultural i el patrimoni.

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

## *Itinerari literari*



**La climatologia del dia va obligar a fer la presentació de l'itinerari a la sala del Castell de Sant Ferran. D'esquerra a dreta: Mariàngela Vilallonga i Francesca Romana Uccella.**

### ***L'ITINERARI M. ÀNGELS ANGLADA A FIGUERES***

Francesca Romana Uccella, Càtedra Maria Àngels Anglada

L'itinerari que es presenta avui, pensat i creat com un homenatge en el desè aniversari de la mort de M. Àngels Anglada, ens guia en un recorregut per la seva Figueres més íntima, per la ciutat que la va acollir generosament quan s'hi trasllada amb la família l'any 1961.

Després dels itineraris de *Les closes*, al parc dels Aiguamolls de l'Empordà –actiu des del 2006- i el de Vic –inaugurat al març d'enguany- ens va semblar natural completar el triangle angladià amb aquest tercer itinerari. El recorregut que aquí es proposa ens permet conèixer la Figueres que M. Àngels Anglada trepitjava en el seu dia a dia, passejant per la Rambla, observant les parades dels mercats amb una amiga o portant els seus néts al Museu del Juguèt. Resseguirem doncs les seves petjades acompanyats pels seu versos i les seves proses triades entre *Columnes d'hores*, *Nit de 1911*, *No em dic Laura*, *La daurada parmèlia* i altres contes, *Les Closes*, alguns dels seus articles periodístics i el text *Esbossos de Figueres*, que vam utilitzar com una mena de fil d'Ariadna per orientar-nos en la seva copiosa producció figuerenca.

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

**VISITA A L'EXPOSICIÓ "MARIA ÀNGELS ANGLADA 1930/1999. VIDA I OBRA"**



**Mariàngela Vilallonga va guiar la visita a l'exposició ubicada al Museu de l'Empordà.**

## *Taula rodona*



**D'esquerra a dreta: Anna Velaz, Sílvia Caballeria, Marta Codina, Mariàngela Vilallonga, Carles Miralles i Enric Pujol.**

### **"MARIA ÀNGELS ANGLADA"**

Enric Pujol, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona; Anna Velaz, professora de la Universitat Oberta de Catalunya; Sílvia Caballeria, professora d'ensenyament secundari; Marta Codina, professora d'ensenyament secundari i Carles Miralles, catedràtic de la Universitat de Barcelona.

Moderadora: Mariàngela Vilallonga, directora de la Càtedra Maria Angels Anglada

A la taula rodona es van tractar l'obra de la Maria Àngels Anglada des de la perspectiva literària, històrica, i a l'ensenyament secundari.

# V Fòrum Auriga

Diàleg sobre la tradició grecoromana a Catalunya

## *Visita arqueològica*



**Anna Maria Puig Griessenberger va guiar la visita**

## ***VISITA A LA CIUTADELLA DE ROSES***

Anna Maria Puig Griessenberger

A la Ciutadella de Roses conviuen les petjades històriques de la vila de Roses. Des de la seva fundació, al segle IV aC l'any 776 aC. diverses civilitzacions han anat ocupant un espai on han sedimentat les restes de les diferents èpoques.



**La Ciutadella de Roses. Vista general.**